

Комар-Маліновська М.П.

студент;

Цицюра Н.І.

кандидат біологічних наук, доцент,

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
імені Тараса Шевченка

ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ КРЕМЕНЕЦЬКИХ ГІР

На території Кременецьких гір, які належать до Гологоро-Кременецького кряжу Подільської височини, наявні значні природні ресурси лікарських рослин. Необхідними умовами їх раціонального використання є встановлення видового складу, вивчення кліматоморфи, структури природних популяцій, червонокнижних та регіонально рідкісних видів, розробка наукового обґрунтування їх невиснажливого використання [5].

До складу лікарських рослин флори Кременецьких гір входить 587 видів, які належать до 166 родів, 77 родин та 5 відділів: *Magnoliophyta* – 565 видів (96,2%), незначну частину становлять *Polypodiophyta* – 11 видів (1,9%), *Equisetophyta* – 4 види (0,7%), *Lycopodiophyta* – 3 види (0,5%) та *Pinophyta* – 4 види (0,7%) (табл. 1).

Таблиця 1

Кількісний розподіл таксонів лікарських рослин флори Кременецьких гір

Відділ, клас	Кількість					
	Родини		Роди		Види	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
<i>Lycopodiophyta</i>	2	2,3	2	1,2	3	0,5
<i>Equisetophyta</i>	1	1,1	1	0,6	4	0,7
<i>Polypodiophyta</i>	6	6,8	9	5,4	11	1,9
<i>Pinophyta</i>	2	2,3	4	2,4	4	0,7
<i>Magnoliophyta:</i>	77	87,5	150	90,4	565	96,2
<i>Magnoliopsida</i>	68	88,3	94	62,7	478	84,6
<i>Liliopsida</i>	9	11,7	56	37,3	87	15,4
Всього	88	100	166	100	587	100

Найбільшим за чисельністю є відділ *Magnoliophyta*, який включає 77 родин, 150 родів, 565 видів.

Спектр десяти провідних родин відділу *Magnoliophyta* утворюють родини Айстрові (*Asteraceae*) (61 вид; що складає 67% від загальної кількості видів у родині), Розові (*Rosaceae*) (38 видів; 70%), Бобові (*Fabaceae*) (38 видів; 79%), Тонконогові (*Poaceae*) (37 видів; 60%), Глухокропивні (*Lamiaceae*) (35 видів; 85%), Гвоздичні (*Caryophyllaceae*) (32 види; 84%), Капустяні (*Brassicaceae*) (25 видів; 78%), Ранникові (*Scrophulariaceae*) (24 види; 89%), Жовтецеві (*Ranunculaceae*) (23 види; 77%), Селерові (*Ariaceae*) (23 види; 82%), які об'єднують 336 видів (59%) [1-3].

За тривалістю життєвого циклу переважають полікарпіки (229 видів, 68,2%). Досить висока частка монокарпічних видів – 107 видів (31,8%), з яких 30 видів (28,0%) – дворічники і 77 видів (72,0%) – однорічники.

Згідно класифікації Х. Раункієра, в основу якої покладені критерії стану та способу захисту бруньок поновлення протягом несприятливого періоду, переважна більшість видів належить до гемікриптофітів (188 види, 56,0%). Наприклад, види жовтецю (*Ranunculus auricomus* L., *R. cassubicus* L., *R. repens* L., *R. polyanthemus* L., *R. bulbosus* L., *R. acris* L.), парила (*Agrimonia eupatoria* L., *A. procera* Wallr.), кульбаба лікарська (*Taraxacum officinale* Wigg.), буркун лікарський (*Melilotus officinalis* L.), суниці мускусні (*Fragaria moschata* Duch.) та ін. Досить висока частка терофітів (77 видів, 22,9%). До них належать види жабрію (*Galeopsis ladanum* L., *G. tetrahit* L., *G. speciosa* Will., *G. pubescens* Bess.), плоскуха звичайна (*Echinochloa crusgalli* L.), зірочник середній (*Stellaria media* L.) та ін. Криптофіти представлені 41 видом (12,2%), наприклад, родовик лікарський (*Sanguisorba officinalis* L.), вовче тіло болотне (*Comarum palustre* L.). Участь фанерофітів, які представлені сливою колючою (*Prunus spinosa* L.), вишнею степовою (*P. fruticosa* Jacq.), черешнею звичайною (*Cerasus avium* L.), черемхою звичайною (*Padus avium* Mill.) та ін. (22 види, 6,5%) і хамефітів, до яких належать, наприклад, види полину (*Artemisia absinthium* L., *A. austriaca* Jacq., *A. marschalliana* Spreng., *A. scoparia* Waldst. та чебрецю (*Thymus marshallianus* Willd., *T. serpyllum* L.) (8 видів, 2,4%), незначна (табл. 2) [4, 7].

Таблиця 2

Розподіл видів лікарських рослин за положенням бруньок поновлення відносно субстрату (за Раункієром)

Родина	Фанерофіти	Хамефіти	Гемікриптофіти	Криптофіти	Терофіти
<i>Asteraceae</i>	0	4	26	17	14
<i>Rosaceae</i>	16	0	17	3	2
<i>Fabaceae</i>	5	1	26	0	6
<i>Poaceae</i>	0	0	26	5	6
<i>Lamiaceae</i>	0	2	23	2	8
<i>Caryophyllaceae</i>	0	0	18	3	11
<i>Brassicaceae</i>	0	0	8	1	16
<i>Scrophulariaceae</i>	0	1	14	2	7
<i>Ranunculaceae</i>	1	0	16	3	3
<i>Apiaceae</i>	0	0	14	5	4
Всього	22	8	188	41	77

У результаті досліджень 336 видів лікарських рослин десяти провідних родин флори Кременецьких гір виявлено 7 видів червонокнижних (вальдштейнія гравілатоподібна (*Waldsteinia geoides* Willd.), горицвіт весняний (*Adonis vernalis* L.), змієголовник австрійський (*Dracocephalum austriacum* L.), ковила волосиста (*Stipa capillata* L.), ковила пірчаста (*Stipa pennata* L.), конюшина темно-каштанова (*Trifolium spadiceum* L.), конюшина червонувата (*Trifolium rubens* L.) та 9 видів регіонально рідкісних рослин (астранція велика (*Astrantia major*), кадило сарматське (*Melittis sarmatica* Klok.), конюшина

гірська (*Trifolium montanum* L.), конюшина паннонська (*Trifolium pannonicum* Jacq.), костяниця (*Rubus saxatilis* L.), перстач білий (*Potentilla alba* L.), рутвиця орликолиста (*Thalictrum aquilegifolium* L.), стародуб широколистий (*Laserpitium latifolium* L.), шавлія поникла (*Salvia nutans* L.), які потребують охорони [6].

Оскільки досліджуваний регіон входить до складу Національного природного парку «Кременецькі гори», цілями наших подальших наукових досліджень є створення бази даних видового складу та виявлення сировинних резервів лікарських рослин офіційної медицини територій, які не належать до заповідного фонду Парку.

Список використаних джерел:

1. Літопис природи. Том 4 / Міністерство екології та природних ресурсів України. Національний природний парк «Кременецькі гори». – Кременець. – 2015 р. – 220 с.
2. Мінарченко В. М. Лікарські судинні рослини України: медичне та ресурсне значення / В. М. Мінарченко. – Київ: Фітосоціоцентр, 2005. – 324 с.
3. Сафонов М. М. Повний атлас лікарських рослин / М. М. Сафонов. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2011. – 384 с.
4. Сербін А. Г. Фармацевтична ботаніка / А. Г. Сербін, Л. М. Сіра, Т. О. Слободянюк. – Вінниця: Нова книга, 2007. – 488 с.
5. Турубара О. В. Лікарські рослини Лівобережного Полісся: стан ресурсів, перспективи використання та охорона [Текст]: автореф. дис. ... к.б.н.: 03.00.05 – ботаніка / О. В. Турубара; [Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України]. – Київ, 2010. – 22 с.
6. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я. П. Дідуха – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
7. Довідник назв рослин України [Електронний ресурс] / режим доступу: <http://econtsh.astra.in.ua/system>

Маренков О.М.

кандидат біологічних наук,

*Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара*

ПОШИРЕННЯ ВИДІВ-ВСЕЛЕНЦІВ В БАСЕЙНІ ЗАПОРІЗЬКОГО (ДНІПРОВСЬКОГО) ВОДОСХОВИЩА

Господарська діяльність людини, зарегулювання течії Дніпра та малих річок викликали значні зміни в умови існування та вплинули біологічне різноманіття гідробіонтів водойм Придніпров'я. До антропогенних чинників, що впливають на видовий склад гідробіоценозів можна віднести чинники технічного та рибогосподарського характеру. Технічний вплив на водойми пов'язаний зі створенням нових типів водойм – різних водосховищ, водоймоохолоджувачів, іригаційних каналів штучних водойм. Рибогосподарські заходи передбачають інтродукційні роботи, які мають як позитивні, так і негативні наслідки. Все це впливає на біоту водойми та створює передумови для поширення нових видів.